

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:31
sssjournal.com

pp.1412-1420
ISSN:2587-1587

2019 / March / Mart
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 03/02/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 27/03/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 27.03.2019

DİLTHEY VE GADAMER'DE HERMENEUTİK YÖNTEM: ANLAMININ TÜM KOŞULLARININ FELSEFİ OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ YA DA BİLİMSEL BİR YÖNTEM OLARAK HERMENEUTİK

HERMENEUTICAL METHOD IN DİLTHEY AND GADAMER: COMMENTED AS A PHILOSOPHY OF ALL TERMS OF MEANING OR HERMENEUTICAL A SCIENTIFIC METHOD

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÇALDAK

Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, hcaldak@hotmail.com, Bingöl/TÜRKİYE
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2390-3862>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1373>

Reference : Çaldak, H. (2019). "Dilthey ve Gadamer'de Hermeneutik Yöntem: Anlamının Tüm Koşullarının Felsefi Olarak Değerlendirilmesi Ya Da Bilimsel Bir Yöntem Olarak Hermeneutik", International Social Sciences Studies Journal, 5(31): 1412-1420.

ÖZ

Bu çalışmada hermeneutik kavramını farklı şekillerde anlayan iki filozofun yaklaşımları değerlendirilecektir. Dilthey ve Gadamer'in hermeneutik kavramını nasıl ele aldığı iki bölümde sunulacaktır. Tüm tin bilimlerini anlamak için bilimsel bir yöntem olarak hermeneutiği ele alan Dilthey'in aksine Gadamer'in Hermeneutiği bütün bir anlama etkinliğinin felsefi yönden araştırması olarak yorumlanması detaylandırılacaktır. Dilthey hermeneutiği bilimsel bir yöntem olarak ele almış ve epistemolojik temellerini sunmaya çalışmıştır. Anlama, yaşantı, yaşam kavramları zemininde bir yaklaşımla hermeneutiği bilimsel bir çaba olarak görmüştür. Gadamer ise hermeneutiği tarihsellik ve geleneksel bağlamda ele almış deneyime dayalı bir bilme tavrı olarak değerlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dilthey, Gadamer, Hermeneutik, Anlama, Yorumlama

ABSTRACT

In this study, two philosophical approaches that include the hermeneutic concept in different forms will be evaluated. Dilthey and Gadamer will be presented in two chapters on how to deal with the notion of hermeneutic. Unlike Dilthey, who discusses hermeneutics as a scientific method for understanding all sciences, Gadamer's hermeneutics will be interpreted as a philosophical study of all comprehension activities. Dilthey treated hermeneutics as a scientific method and tried to present epistemological bases. He sees hermeneutics as a scientific enterprise with an approach based on understanding, life and the concepts of life. Gadamer viewed hermeneutics as a historical and experiential cognitive attitude in a traditional context.

Keywords: Dilthey, Gadamer, Hermeneutics, Understanding, Interpretation

1. GİRİŞ

Wilhelm Dilthey ve Hans-Georg Gadamer'in hermeneutik algılarını açıklayacağımız makalede öncelikle hermeneutiğin günümüz felsefi çalışmalarında yeni bir alan olarak ortaya çıkması değerlendirilecektir. Aslında temelleri antik çağa kadar uzanan Hermeneutik Tanrının sözlerini açıklamak şeklinde algılandıktan sonra, özellikle pozitivizmin ön planda olduğu 19. yüzyılda Dilthey'in etkisiyle yeni bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Dilthey özellikle Schleiermacher'in etkisinde kalarak yeni bir yaklaşımla felsefi hermeneutik görüşlerini sunmuştur.

Dilthey ve Gadamer hermeneutiğinin farklılığından kısaca bahsetmek gerekirse temelde bir epistemolojik ve ontolojik problemle karşılaşmaktadır. İkisinin bakış açısına göre epistemolojik ve ontolojik yöntem farklılığı hermeneutik etkinliklerini de etkilemektedir. Özellikle Dilthey'e bakacak olursak insanın tarihsel bir varlık olduğunu düşünmektedir ve toplumsal olarak gerçeklik alanına ait olduğunu düşündüğü hermeneutiği, adını tin bilimleri olarak koyduğu tüm beşeri bilimlerin bir yöntemi olarak görmektedir.

Dilthey'in yukarıda bahsettiği hermeneutikten ayrı bir yerde konumlanan Gadamer hermeneutiği, bütün bilimsel bilgilerden önce insanın kendisi ve dünyayı anlama etkinliği olarak değerlendirdiği görülmektedir. Felsefi hermeneutik yaklaşımıyla analitik bir yöntem sergileyen Gadamer, kendisinden önceki tüm hermeneutik algının değişmesine neden olmuştur.

Dilthey'in ortaya attığı hermeneutik; beşeri, tarihsel ve toplumsal bilimlerin kullanacağı bir yöntemdir. Bu bağlamda düşünüldüğünde ona göre anlama denilen şey bilim felsefesi bağlamında anlaşılacak bir sorundur. Tin Bilimlerinin Temellendirilmesi ve Hermeneutik adlı çalışmasında Dilthey, beşeri bilimlerin yöntemine dair açıklamalarda bulunmaktadır. Bunun yanında onun yapmak istediği şey; beşeri ve toplumsal olguların ilişkilerini inceleyen bir alan ortaya koymaktır. O öncelikle beşeri bilimler denildiğinde ne kastedilmektedir? Bu anlamda sınırların belirlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır ve daha sonra beşeri bilimlere dair bilginin nasıl oluştuğunu, epistemolojik olarak ortaya koymaya çalışmıştır. Beşeri bilginin formları ve kendisine özgü yöntemini hermeneutik temellendirmeden yola çıkarak açıklayan Dilthey'e göre bilimsel yöntem modeli doğa bilimlerinde olduğu gibi tümünden gelim değil aksine tekillikten yola çıkarak oluşturulacak betimleyici bir yaklaşımdır. Ona göre doğa bilimlerinin açıklayıcı yapısının aksine beşeri bilimlerinin yapısında tekillerin anlaşılması söz konusudur. O "doğayı açıklarız insanı anlarız" sözüyle tam olarak ne kastettiğini açıklamıştır.

Beşeri bilimlerin yöntemi olarak hermeneutiği ortaya atan Dilthey'e göre, anlamaya ait nesnel kendisini sanat eserlerinde ortaya çıkarırlar. Sanat ona göre beşeri bilimlerin yönteminin temellerinin ortaya koyulduğu alandır. Beşeri bilimlerin temellerini sunan Dilthey bu çalışmasını belirli bir süreçten geçerek dile getirmiştir. Dilthey öncelikle iç deney yoluyla insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koymasıyla olayı kendisinin yaşadığını düşünerek anlama gerçekleştirebileceğini düşünmektedir. Bu anlama yeniden kurma olarak değerlendirilmektedir. Dilthey bu yöntemle hem tekil olan insanın yaşamının hem de tarihsel olarak ortaya çıkmış tüm insanlığın yaşamının iç deneyim ve yeniden kurma yoluyla anlaşılabilirliğini savunmaktadır.

Dilthey'in ortaya koyduğu ikinci bir yöntemle göre bireylerin tekil yaşantıları göz ardı edilmektedir. Ona göre insan nesnel tin olarak ele alınmıştır burada insanlar arasındaki etkileşim toplumsallık ve tarihsellik bağlamında değerlendirilmiştir. Ona göre tüm kültürel yapılar; siyaset, din, dil, sanat, felsefe, devlet vb. insan yaşamına bağlı toplumsal ve kültürel olarak üretilmiştir ve bunlar tinsel varlığın nesnelleşmiş halleridir. Tüm bu alanlar tinsel yaşama ait nesnelleşmiş birer kültürel ürün oldukları için de hermeneutiğin konusunu oluşturmaktadır. Dilthey'e göre insan hermeneutiğin konusunu oluşturan bu alanlarla ilgilenirken yani bu alanları anlamaya çalışırken aslında felsefe yapmaktadırlar. Bu felsefi etkinliğin kahramanı olan bilinç tarihsel bilinçtir.

Hans-Georg Gadamer'in hermeneutik algısı Dilthey'in hermeneutik modelinden belirli yönleriyle ayrılmaktadır. Ona göre hermeneutik bir yöntem araştırması değildir ve o bu görüşü özellikle eleştirmektedir. Ona göre hermeneutik çalışmalarda temel amaç modern bilimler de dâhil tüm yaşama dair bütünsel olarak anlamının koşullarını ortaya koymaya çalışılan felsefi bir araştırmadır. Gadamer'e göre insan hayatına has olan tüm tecrübeleri ve yaşama ait pratiği ele aldığımızda bunların nasıl anlaşılacağı bir sorundur.

Gadamer özellikle amacının bilimsel bir yöntem ortaya koymak olmadığını belirtmektedir. Ona göre asıl amaç, beşeri bilimlerin felsefe, tarih ve sanat alanlarına ait tecrübelerin doğruluk değerlerini araştırmaktır. Bu alanlara ait tecrübi bilgilerin geçerliliklerini sorgulamaktır. Gadamer, modern bilimsel gelişmeleri beşeri bilimlerin ürettiği bu alandaki bilgilerin belirli bir bilimsel yöntemle uygun olması gerektiğine dair yanılısına içerisinde olduğunu söyleyerek eleştirmiştir.

Gadamer'e göre modern sistemin ürettiği bilimsellik, tin bilimlerinin gerçek anlamda ne olduğunu anlamakta güçlük yaratmaktadır. O bundan dolayı bazı temel unsurlara dikkat çekmektedir. Ona göre sanat tecrübesi doğabilimsel bir yaklaşımla açıklanabilecek bir durum değildir. Çünkü sanatı en iyi tin bilimleri açıklayabilmektedir. Felsefi hermeneutik bağlamında değerlendirdiği belli başlı bütün durumları zamansallık ve anlama kavramları üzerinden açıklamaktadır. Anlamanın zamansallığını Gadamer ön yargılar üzerinden açıklamaktadır. Ön yargıları anlamayla ilişkilendiren Gadamer'e göre ön yargılar anlamanın sınırlarını belirler ve tarihsel bağlamda başka bir döneme aktarılmasını sağlar.

Gadamer'e göre anlama ufukların birleşimi olarak anlaşılmaktadır. Yani ona göre anlama geleneksel bir ufukun tarihsel olarak kendisinden uzaklarda başka bir ufukla karşılaşması ve birleşmesidir. Ona göre ufukların birleşimi bir diyalog tecrübesine aittir ve soru ve cevap tarzında gerçekleşmektedir. Beşeri bir ürünün anlaşılması geçmiş ve şimdinin belirli bir oranda birleşmesinden kaynaklanmaktadır. Ona göre bu anlama hermeneutik bir tecrübedir (Kisiel, 2002).

Bir metnin, sanat eserinin ya da bir konuşmanın anlaşılması geçmiş ve şimdinin sürekli bir kaynaşmasıdır. Kişi bu konuşmayı anlamlandırırken sürekli bir tarihsellik bağlamında değerlendirmelerde bulunmaktadır. Kendi tarihselliğini kavrayan kişi, kendisini anlamada yeni bir bakış açısı kazanmaktadır. Gadamer'in hermeneutik sisteminin ontolojik boyutu burada ortaya çıkmaktadır.

Gadamer'in ortaya koyduğu hermeneutik sistem de ön yargılar ve belirleyici unsur olarak gelenek, yeniçağın ortaya koyduğu kesinlik ve doğruluk algısını değiştirmiştir. Günümüzde önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıkan hermeneutik, insanın kendisini anlamaya yönelik önemli bir yöntem ya da alan olarak karşımızda durmaktadır. Hermeneutik, insan eylemleri ve tecrübeleri ile ilgili bilgi alanların bilimsel bir yöntemle geniş bir perspektifle yeniden değerlendirme imkânı sağlamıştır.

2. DİLTHEY'İN HERMENEUTİĞİ BİLİMSEL BİR YÖNTEM OLARAK ELE ALIP EPİSTEMOLOJİK YAKLAŞIMLA DEĞERLENDİRMESİ

Aşağıdaki sorulardan yola çıkarak anlama üzerine çalışmalarını şekillendiren Dilthey, özellikle şu soruyu sormaktadır: “Bir şeyi anlamak ne anlama geliyor?” Bu sorudan yola çıkan Dilthey anlama üzerine düşüncelerini sistematize etmektedir. “İnsanları anlamak istiyoruz. Fakat diğer tüm nesnelere ilgili olarak, açıklanması gereken bir merak duyuyoruz. Fakat insanoğlunu, anlamak için bir merak içerisindeyiz. Biz doğanın işleyişini anlamayız. Bir [fiziksel] gücün etkilerinin farkındayız, ama organlarımızın doğasını bilmiyoruz. Ahlak dünyası da bu şekilde farklıdır çünkü burada her şeyi anlıyorum.” (Dilthey, , 1985). Peki, anlamak denilen şey nedir? Ve insanın bilgisi mümkün müdür ve eğer mümkünse, bu bilgiye bizi ulaştıracak vasıtalar nelerdir? (Dilthey, , 2004).

Dilthey, hermeneutikle ilgili düşüncelerini genel olarak üç aşamada oluşturmuştur. Bunlardan ilk aşama psikoloji bilimini, insan bilimlerini anlamada bir yöntem olarak kullanmak istediği aşamadır. Bu dönemde betimleyici psikolojiye dair çalışmalar yapmıştır. İkinci aşama; tarihi yaşam felsefesinin temeline koymaya çalıştığı aşamadır. Bu dönemde doğa emripik bilimlerin deney alanı olduğu gibi tarihi de insan bilimlerinin deney alanı olarak değerlendirdiği aşamadır. Üçüncü aşama ise hermeneutiğe veya anlama kavramına dayanarak insan bilimlerinin yöntemini geliştirmek istediği aşamadır. Özellikle Dilthey için bu aşamalar birbirine girift bir yapıda olduğundan dolayı aşamaları bir sıra düzeni halinde görmek mümkün değildir ancak şu rahatlıkla söylenebilir ki Dilthey en son tahlilde bütün insan bilimleri için anlamanın yöntemini hermeneutik olarak göstermiştir (Bilen,2016). Anlama işlem sürecinin şemasını ifade eden Dilthey'e göre “bir olayı anlamak benim görevim olabilir; tarihsel olarak yapılandırmak tarihinin görevi”dir (Dilthey, 1985).

Diğer yaşam felsefecilerini de göz önüne aldığımızda, Dilthey'in felsefesi tarihsel bir alt yapıya sahip tarihi temellere oturtulmuş bir yaşama felsefesidir. “Dilthey'in hayat felsefesini yalın öznel

hayat felsefelerinden ayıran en önemli özellik, hayat kavramının tarih kavramı kökenleri üzerine kurulmasıdır (Topakkaya, 2016).

İnsan bilimlerine bir yöntem oluşturan Dilthey'e göre anlama, insanların öznellik sınırları dışına çıkarak, kendi hayatındaki imkânlardan da sıyrılarak, varlığını aşmak suretiyle kendisi dışındaki insanları içten yaşamaktır yani "insanlık dünyasının bilgisini yaşayarak kavramaktır." (Birand, 1998). İnsan bilimleri metodunu yukarıdaki gibi ifade eden Dilthey'e göre yaşama, yaşamın ardından, yaşayan benin kendisine ait olan ödevinin tekrar düşünerek, o yaşamı kendinde sürekli olarak yeniden meydana getirmesidir. Dilthey'e göre insan bilimlerinde anlama kendini ötekinin yerine koymakla mümkün olmaktadır. Anlama kendisini diğerinin yerine koyarak ona göre şekillenme metodudur. Ona göre bizler salt zihinsel verilerle açıklama işlevi görmüş oluruz, fakat kavrama söz konusu olduğunda bütün içgüdüsel varoluşumuz işin içine girer ve anlama gerçekleşmiş olur. Örneğin bir şiiri düşündüğümüzde şiiri oluşturan her mısra okuyan kişiyi tesiri altına almaktadır. Bu şiirden etkilenen kişi şiirin meydana geldiği ruhsal dünyanın içinde bulur kendisini. Ruhsal durumun tekrar yaşamasından maksat budur (Birand, 1998). Dilthey'e göre anlama yönteminin en son amacı yazarın kendisini anladığından daha iyi anlamaya çalışmaktır.

İnsanın tarihi anlayıcı gözle incelemesinin ilk aşaması, belki de en önemli yolu metinler üzerinden gerçekleşebilir. Çünkü yazılı eserler insanın iç durumları hakkında eksiksiz ve nesnel bir anlatım sunabilmektedir (Sözer,1981). Dilthey için yazılı metinleri anlamak onların üreticisi olan insanın ruhsal bütünlüğünü anlamaktır. Anlama süreci bu şekilde değerlendirildiğinde aynı zamanda bir yorumlama süreci karşımıza çıkmaktadır. Dil bilimi öğrenimi almış olan Dilthey'in bu noktada söylemek istediği şey "yorumlamak yazarın kendisini anladığından daha iyi anlamak" olduğu belirtilebilir (Birand, 1998).

Dilthey, anlamadan anladığı şeyi şu şekilde ifade etmiştir:

"Bu anlama bebeklerin çıkardığı konuşmavari sesleri kavramaktan, Hamlet'i veya Kant'ın akıl eleştirilerini kavramaya kadar uzanmaktadır. Taşlarda, mermerde, musiki namelerinde, jestlerde, sözlerde ve yazılarda, davranışlarda, iktisadi düzenlerde ve anayasalarda hep aynı insan ruhu bize seslenmektedir. Anlama ameliyesi bu bilme/tanıma türünün müşterek bağları ve vasıtalarıyla belirlendiği sürece muhakkak ki her yerde aynı hususiyetlere sahip olacaktır. Anlama bu temel nitelikleriyle her yerde aynıdır. Mesela Leonardo'yu anlamak istediğimde bu anlamada onun davranışları, tabloları, resimleri ve yazılı eserleri hakkındaki yorumlar aynı anda müşterek bir tesir icra edecek ve bu tesir hem de mütecanis ve vahidi bir süreç içinde gerçekleşecektir." (Dilthey, 2004).

Dilthey'in sisteminde Tin Bilimlerinin nesnesi olan "tin", "ruh"tan ayrılmaktadır. Ona göre Tinsel dünya, bireylerin ruhsal eylemlerinden oluşmaktadır. Fakat bu eylemler daha sonra bireylerden ayrı bir yapı oluşturmaktadır. Örneğin yazılı bir metine bakacak olursak; metnin anlamını kavramak için metnin yazarının ruhuna dikkat çekmeyiz. Bütün dikkati kendi bütünlüğü içerisinde metne yönelmek isteriz. Çünkü tinsel ürün metindir. Tinsel ürünü anlamak için yaratıcısının ruhsal durumuna yönelmek Dilthey'e göre psikolojik sondajlamadır. Bu psikolojik sondajlama Dilthey'e göre anlamayı engellemektedir. Bu yazarın iç durumlarını önemsemek anlamına gelmez. Çünkü iç durumlarını bilmek tüm yaşantısını bilmek anlamına gelir.

Dilthey tin bilimlerinin öncelikli amacının anlamının epistemolojik alt yapısını hazırlamak olduğunu belirtmektedir. Ona göre insanla ilgili her türlü çalışmalarda temel olacak olan anlamının epistemolojik çerçevesinin belirlenmesi, bilinçli bir varlık olan insanın felsefi refleksiyonuyla mümkündür. Dilthey'e göre "tin bilimlerinin imkânı için ilk koşul, benim bizzat bir tarihsel nelik olmamda, yani tarihi araştıranla tarihi yapanın aynı nelik olmasıdır."(Gadamer, 2003).

İnsanın tarihsel bir varlık olduğunu savunan Dilthey'e göre tarih bizim karşımızda duran ve bize verili bir nesne değildir. Tarihsellik insanın doğması, yaşaması ve zaman içerisinde ölmesi gibi

zaten nesnel olarak belli olan bir şey de değildir (Palmer, 2015). Ona göre tarihsellik insanın çağlar boyunca gelişim aşamasını deneyimlemesidir. Dilthey'e göre anlamaya konu olan insan tarihsel bir varlıktır. Bu yüzden ona göre insan kendini anlayabilmek için tarihe bakmak zorundadır. Ona göre insan tarihi, bilimin inceleme konusunu ele aldığı gibi, bir nesne olarak ele almaması gerekir. İnsan, kendi varlığının yüzyıllar boyunca ne şekilde gelişim gösterdiğini deneyimlemesi gerekmektedir. İşte tarihsel olmak Dilthey'e göre bu anlama gelmektedir. Bu anlamda bakıldığında insan hermeneutiksel bir yaklaşımla, dolaylı olarak tarihe dönüşle kendisini anlamaktadır. Fakat Dilthey'e göre tarih sonu gelmiş bir olgu olmadığından insan varoluşu tamamlanmış bir varlık değildir.

3. GADAMER'İN HERMENEUTİĞİ BÜTÜN ANLAMAMININ TEMEL KOŞULLARININ FELSEFİ ARAŞTIRMASI OLARAK DEĞERLENDİRMESİ

20. yüzyılın sonu 21. yüzyılın başlarında yaşamış olan filozof Hans-Georg Gadamer hermeneutiği ontolojik bir boyutta temellendirmeye çalışmıştır. Bu çabayla Gadamer hermeneutiği evrensel olarak sunmak istemiştir. Hermeneutiğe getirdiği yeni bakış açısıyla kendisinden sonraki hermeneutik algısını da değiştirmiştir. Günümüz hermeneutik algısının temellerini atan Gadamer, eserlerinde özellikle kendisinden önceki Dilthey'in ortaya koyduğu hermeneutik algıyı eleştirmiştir.

Gadamer hermeneutik etkinliğin tin bilimlerine bir yöntem oluşturma etkinliği olduğuna dair düşünceleri eleştirmiştir bunun yanında hermeneutiği sadece bu yöntem araştırması olarak gören fikri de kabul etmemiştir. Çünkü ona göre hermeneutik bu şekliyle epistemolojik ve yöntemsel kaygılarla ele alınmıştır ve bu yöntemsel araştırma hermeneutiğin asıl ekseninden kaymasına neden olmuştur. Kendi cümleleri ile aşağıda ifade ettiği gibi Gadamer'e göre Hermeneutik:

“Hermeneutik bir tin bilimleri yöntemi değildir. Tin bilimlerinin gerçekte ne olduklarını, onların kendi kendilerini konumlandırmalarını anlamamın ötesinde, onları bizim dünya deneyimimizin bütünselliğine bağlayanın ne olduğunu anlama girişimidir.” (Gadamer, 2009).

Gadamer'e göre metin yorumu ve metnin anlamlandırılması bilimsellikle alakalı bir işlem değildir. Bu ona göre insanın dünyayı anlamasıyla ilgili deneyimdir. Metinlerin anlaşılması insanın dünya deneyimine bağlıdır ve bunun yanında deneyimin anlamla ilişkisi tarihsellik bağlamında değerlendirilmektedir. Metin yorumunun tin bilimlerinin doğasında nasıl bir etkiye sahip olduğunu anlamaya çalışan Gadamer, hermeneutiğin yöntemsel bir araştırma olmayacağını söylemektedir. Ona göre yöntemsel araştırma bir doğrulanabilirlik araştırmasıdır. Ona göre olması gereken şey yönelimseliktir ve geçmişe dair bir kanaatle şimdinin değerlendirilmesidir (Misgeld, 2002).

Gadamer kendi amacının yöntem araştırması olmadığını belirtmektedir ve tin bilimlerinin tarihselci yaklaşımlarını eleştirmektedir. Tin bilimlerinde yöntemsel araştırmanın görmezden gelinmesinin doğru olmadığını savunan Gadamer, ancak evvelden beri dile getirilen doğa bilimleri ve tin bilimleri arasındaki yöntem farklılığı fikrini de tekrar dile getirmenin doğru olmadığını söylemektedir. Aslında ona göre doğa bilimleri ve tin bilimleri arasındaki sorun yöntem sorunu değildir, bilginin amaçlarına yönelik farklılık sorunudur. Gadamer'e göre sorun yöntem tartışmalarının göz ardı ettiği modern bilimi bilinç alanına çıkarmaktır ve bu modern bilim bir sınırlandırma değildir (Gadamer, 2009).

Gadamer özellikle şu soruyu sormaktadır; insana özgü olan tüm dünya tecrübesi ve yaşama tecrübesi göz önüne alındığında anlama nasıl mümkün olacaktır? Bu soru Gadamer'e göre tin bilimlerine yöntemsel araştırma yapan bütün etkinliklerin en başında gelmektedir (Gadamer, 2009). Gadamer Heidegger'in ortaya koyduğu hermeneutik fenomenoloji yaklaşımının kendi problematiğine olumlu etkisinin olduğunu göstermektedir. Heidegger'in etkisiyle Gadamer, hermeneutik sorununun bir yöntemsel sorun olmadığını açık görüldüğünü dile getirmiştir. Ona

göre anlama yöntemseller araştırma etkinliklerinde, öncesinde giderilmesi gereken ve yöntemin de temellendirildiği bir çabadır. Gadamer, Heidegger'den devraldığı var olmak anlamak demektir cümlesinden yola çıkarak hermeneutiğin araçsal bir yöntem arayışından ontolojik anlayışa geri dönüş yapıldığını ortaya koymaktadır (Habermas, 2002).

Heidegger'den çok fazla etkilenen Gadamer'e göre insan varoluşunun temellinde varlığı anlamak yatmaktadır. Bunun etkileyen en önemli unsur da Gadamer'e göre etki tarihi ilkesidir. Bu bağlamda değerlendirilen insan tarihe bakarken kendisini belirli bir geleneksel yapı içerisinde görmektedir. Bu geleneksel yapı içerisinde insan aynı zamanda kendi bakış açısının o ana kadar gelmiş bir bakış açısı olduğunu anlar. Buradan hareketle insanın anlama dediği şey, bir nesneye dair öznel bir bakış açısı oluşturması değildir, aksine insanın kendisi olmasıdır (Gadamer, 2009).

Gadamer'in hermeneutik algısının ontoloji ile ilişkili hale gelmesini sağlayan kişi Heidegger'dir. Heidegger'in düşünceleri Gadamer'in ontolojik olarak hermeneutiği temellendirmesini sağlamaktadır. Heidegger'in Dasein'ı dünya deneyiminin bütünü temsil ettiği düşüncesinden hareketle, Gadamer'in kendi sisteminde hermeneutik, evrenselleşmiş bir ontolojik sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde Gadamer'in amacı genel bir hermeneutik kuram geliştirmek değildir, onun amacı her anlamda ortak olan bir şeyi bilinç düzeyine çıkarmaktır (Kisiel, 2002).

Gadamer'e göre anlama nesne ile özdeş bir ilişki değildir. Anlama anlaşılacak şeyin ortaya çıkışına aittir. Gadamer anlamayı bir tecrübe faaliyeti olarak görmektedir. Ona göre bu tecrübe doğa bilimlerinden farklı olmak durumundadır ve daha çok sanat tecrübesine yakın bir tecrübe alanına aittir. Gadamer sanat eserinin anlayan kişiyle arasında kültürel ve sınıfsal mesafelerin olabileceğini söyler, bu ona göre anlamının öznel üstü olan yanından kaynaklanmaktadır. Ona göre kendisinden önceki hermeneutikçiler özellikle Schleiermacher ve Dilthey bu öznel üstü durumu göz ardı etmişlerdir. Onlar kendi dönemlerinden geçmiş anlamaya çalışmışlar kendi var oldukları dönemde metnin yazıldığı dönemi anlamaya girişmişlerdir. Gadamer bu girişimi metnin anlayan kişi ile arasındaki mesafenin yok edilmesi olarak değerlendirmiştir. Gadamer'e göre bu mesafe olumsuz bir şeyi ifade etmemektedir, aksine geleneksel mirasın sürekliliğinin sağlandığı ve anlama işleminin gerçekleştiği bir ortamdır. Ona göre anlama denilen şey özneye bağlı bir şey değildir, anlama geçmiş ve şimdinin bir aradalığını sağlayan iletişim olayıdır. Anlama şimdide konumlanmış bir insanın geçmişleriyle yani tarihsel birikimleriyle donanmış bir şekilde gerçekleştirilen bir şeydir. Şimdinin tarihsel konumundan uzaklaştırılmış bir anlama, yöntemseller olarak yabancılaşmayı getirmektedir. Ancak Gadamer'e göre bu yabancılaşma anlamayı güçlendirmektedir çünkü tarih öze bağlı bir özellik değildir ve aynı zamanda göz ardı edilecek bir şey de değildir. Gadamer'e göre tarih ontolojik bir etkidir (Wachterhause, 2002).

Kendisinden önceki heremeneutik görüşleri eleştiren Gadamer'e göre Schleiermacher ve Dilthey, metnin ne söylediğiyle ilgilenmemektedir. Metnin oluşumuna katkı sağlayan ortamın özelliklerini ortaya çıkarmaya yönelik çalışma yapmışlardır. Her ikisine göre anlama eserden hareketle yazarın düşünce dünyasını anlamak olarak görülmektedir. Ancak Gadamer bunun tam olarak gerçekleşmeyeceğinin düşünmektedir. Çünkü ona göre eser tarih dışında üretilen bir şey değildir ve yazarın niyeti kesin olarak bilinemez. Gadamer'e göre anlam tarihseller olarak karşılaşmalardan tekrar tekrar ortaya çıkan farklılık taşıyan bir şeydir. Bu bağlamda bir sabitesi yoktur.

Gadamer bilimseller alanın dışında kalan sanat, felsefe ve tarih alanında üretilen bilgilerin doğruluk değerlerinin araştırılması olarak kendi çalışmasını özetlemektedir. Bu bağlamdan hareketle sanat tecrübesini ele alarak modern bilimseller faaliyetlerin bu tecrübeyi nasıl göz ardı ettiğini ortaya koymaktadır.

Beşeri bilimlerin üzerine yaptığı çalışmalarda hümanist geleneğin kültürel biçimlenmeye daha yatkın olduğunu savunan Gadamer'e göre modern bilimseller yöntemler ve nesnellik vurgusu bu yaklaşımların görülmesini engellemektedir. Gadamer beşeri bilimlerin bu geleneksel tavrı yeniden ele alarak düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre tin bilimlerini bilim haline getirecek

şey, modern bilimsel yöntemler değil bu görüşün aksine kültürel biçimlenme kavramının üzerine inşa edilmiş hümanist gelenektir (Gadamer, 2002).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

19. yüzyıl genel olarak bilimsel olma fikrinin ön planda olduğu yüzyıldır. Bu anlamda bütün bilgi anlayışlarının bilimsellik kaygısı ile hareket ettiği görülmektedir. Doğa bilimlerinde söz konusu olan bu bilimsel tavır genel olarak insan bilimlerine de sirayet etmiştir. Özellikle insan eylemlerini belirli bir disiplinde değerlendirme çabası, tüm toplumsal ve tarihsel bilimleri yani insan bilimlerini, tin bilimleri başlığı altında toplama eğilimi göstermektedir. Doğa bilimlerinin yöntem anlayışını bu tin bilimlerine uygulama fikri hermeneutik yaklaşımların gelişmesine neden olmuştur. Doğa bilimleri, deneysel bilimler olarak karşımıza çıkmakta ve tümevarımsal bir yöntem izlemektedirler. 19. yüzyıl, insan bilimleri ile ilgilenen filozof ve bilim insanları bu doğa bilimlerinin yöntem ve mantığını insan bilimlerine uygulamaya çalışmışlardır. Bundan dolayı insan eylemlerinde doğa olgularında olduğu gibi yasa elde etmeye çalışmışlardır.

Beşeri bilimlerde doğa bilimlerinde olduğu gibi bir öngöründe bulunmak pek mümkün değildir. Çünkü doğa bilimleri, konusunu deney ve gözlem yolu ile denetleyerek, yasa oluşturup tekrarlanabilir özelliklerinden dolayı bilim oluşturabilir. Ancak beşeri bilimlerinde bilim oluşturma durumu mümkün değildir. Belli başlı olaylar belirli düzenlilik sağlar ve buna bağlı olarak bir genellemeye ulaşılabilir olsa da bu yöntemle genel bir sonuç ortaya çıkmamaktadır. Düzenlilik sonucunda geleceğe dair bir genelleme yapmak mümkün değildir ve bu gelecek genellemelerin nedenlerini ortaya çıkarmak pek mümkün değildir. Bu bağlamda düşünüldüğünde doğa bilimleri gibi hareket edip tin bilimlerinde düzenliliğe bakarak ve elde edilen verilerle bir değerlendirme yapmak ve genel geçer bir bilgi üreterek yasa ortaya çıkarmak mümkün değildir ve bunun yanında tin bilimlerinin doğası bu şekilde anlaşılması mümkün olan bir yapıya sahip değildir. Tin bilimlerinde meydana gelmiş tekil bir olay, bir tecrübi bilgi, kendisinden yola çıkarak pratik alanda, ön görülerde bulunacak yasanın onaylanmasını doğru kabul etmez.

Tüm hermeneutik araştırmaların insani tecrübelerin tarihsel olarak değerlendirildiği dönemde toplumsal alana ait bilginin bilimsellik kazanma çalışmaları 21. yüzyılda da devam etmiştir. Hermeneutik araştırmalar aslında bu beşeri bilimlere bir yöntem araştırması ya da beşeri bilimlerin temel araştırması noktasında değer kazanmaktadır.

Dilthey bu araştırma noktasında bir tarihçi filozof olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil ve tarih eğitimleri alması ve bunun yanından felsefe ile aldığı eğitimleri desteklemesi bakış açısını şekillendirmiştir. Beşeri alanda eksik olan yöntem algısını ve bilimsellik ölçütünü tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi bu alana da yansıtarak hermeneutikle tin bilimlerine bilimsellik kazandırdığını belirtmektedir. Bunun epistemolojik alt yapısını oluşturmuş ve yaşantı kavramından yola çıkarak tarihsellik bağlamında kişinin yaşanmış olanı anlayabileceğini belirtmiştir. Bunun yanında zamanı şimdiki zamanın sürekli değişimi olarak ortaya atmıştır. Şimdiki zaman içerisinde kişinin tarihsel hayatını anlayacağını söylemektedir. O insana ne olduğunu kendi tarihi söyler sözüyle kendi fikrini özetlemektedir. Dilthey bir bilgi üretmeden ziyade tarihsel bilginin epistemolojik olarak alt yapısını hazırlamaya çalışmıştır.

Tarihsel bilinç Dilthey'in insanı anlamak için kullandığı en önemli kavramlardan biridir. Ona göre yaşantı tarihsel bilincin bir şeye yönelmişliğini göstermektedir. Yaşantılar birleşerek yaşamayı oluşturmaktadır ve bizim anladığımız şey aslında o yaşamın kendisidir. Yaşam şimdiki zaman içerisinde oluşmasından sonra yaşantı haline gelmektedir. Yaşantı insan bilincinin en küçük fenomenidir.

İnsan bilinci Dilthey'e göre nesnel dünyanın yönlendirmesi altındadır ve insanın eylemleri ile oluşturduğu tinsel dünyanın belirlediği mümkün bilinçler karşısındaki nesnelere yönelmektedir. Bu bağlamda elde edilen gerçeklik hakkındaki kanaatler zamansızdır. Öncesi ve sonrası olan bir şey değildir. Tüm bilgi birikimleriyle bu kanaatler oluşmaktadır. Bu noktadan hareketle Dilthey'in bilinç ile ilgili söylediklerini Gadamer ön yargı ve gelenek kavramları ile detaylandırmaktadır.

Dilthey'e göre anlamamanın nesnesi ve anlama işlemini gerçekleştiren organlar aynı niteliktedir. O genel olarak tarihsel bilginin nesnelliğinin nasıl mümkün olacağını araştırmaktadır. Bilimsel eğilimlerin oluşturduğu bir zihinsel yapıyla tarihe ve topluma bakarak bilgi üretmenin temelleri üzerinde durmuştur. Nesne ile nesneyi anlayan kişi arasındaki aynılık başkası söz konusu olduğunda da geçerlidir ve başkasıyla karşılaşan anlama eylemini gerçekleştiren kişi kendisini başkasının yerine koyarak anlama eylemini gerçekleştirmektedir. Burada anlama kişinin kendisini başkasının yerine koymasına bağlıdır. Başkasını anlama bizi bu noktada empati yöntemine götürmektedir. Anlamamanın burada psikolojik bir süreç olduğu da aşikârdır.

Dilthey görüşlerini yukarıda da dile getirdiğimiz gibi üç aşamalı aktarmıştır. İlk aşama psikolojiyi bir anlama modeli olarak ortaya koyduğu aşama, ikinci aşama tarihi anlama modeli olarak ortaya koyduğu aşama ve son olarak hermeneutiği beşeri bilimlerin bilimsel bir yöntemi olarak ortaya koyduğu aşamadır. İkinci aşama olan tarihte Dilthey'e göre mutlak bir anlam yoktur. Her tarihsel dönemde değişebilen anlamlar mümkündür. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Dilthey, bilimlerin kesin genel geçer olan bilimsel bilgilerini göreceli hale getirmektedir. Dilthey bu haliyle geleneksel kesin bilginin karşısına tarihsel göreceli bilgi ile yaşama dair anlama araştırmalarını koymuştur. Tarihsellik kavramı Dilthey'de mümkün bütün yaklaşımları ortaya çıkaran bir alandır. Onun ortaya çıkardığı bu yöntemin en önemli unsurları tarih ve dildir. Tarihsel bilginin en iyi ihtimalle bir yorum bilgisi olduğunu öne süren Dilthey'e göre hermeneutik beşeri bilimlerin yöntemi olarak görülmektedir.

Dilthey hermeneutiği beşeri bilimlerin bilgi üretme yöntemi olarak ortaya koyarken aynı zamanda tarihsel olarak yaşanmışı yeniden inşa etme, yani değiştirme olarak ele almaktadır. Bu yönüyle anlama yaklaşımı, felsefeyi tarihselleştirme olarak değerlendirilmektedir. Dilthey bu yöntemle aslında hermeneutiği felsefi etkinliğin felsefesi olarak görmektedir. Beşeri bilimlerin bir yöntemi olan hermeneutiği felsefi bir yöntem olarak tekrar düzenlemektedir.

Yeni bir bilme etkinliği olarak ortaya konulan hermeneutiğin, Dilthey tarafından felsefi bir etkinlik olarak yeniden inşa edilmesi, geleneksel olan bilinç anlayışlarını da dönüştürmüştür. Anlama etkinliğinin temelinde yatan yaşantı ve tarihsellik hermeneutiği bilgi bilimsel bir sorun olmaktan çıkarmış ontolojik bir temelde ele alınmasına yol açmıştır.

Dilthey'in ontolojik temele indirgeme yolunu açtığı hermeneutik çalışmalarını Gadamer tam olarak bu yönden değerlendirmiştir. Dilthey tarafından çözümleyici bir yaklaşımla ele alınan bu hermeneutik, Gadamer tarafından genel geçer bir bilgi ortaya koyamamakla eleştirilmiştir.

Gadamer, hermeneutik tavrını ortaya koyarken Dilthey eleştirisi yapmıştır. Gadamer'in algısına göre beşeri bilimlerin evrensel bir bilgi üretme yöntemi olarak hermeneutik söz konusu olamaz. Onun görüşlerinin temelinde yatan en önemli özellik kendisinden önceki hermeneutik algısının eleştirisidir.

Gadamer'e göre hermeneutiğin görevi bir yöntem değil bütün bir anlamamanın temel koşullarını ortaya koyacak felsefi bir araştırmadır. Gadamer'in hermeneutik sistemini anlama epistemolojik ve bilimsel yöntem merkezli bir algıyla temellendirilemez. Çünkü ona göre anlama epistemolojik ve yöntemsel etkinliklerden önce gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Bilen, Osman (2016). *Çağdaş Yorum Bilim Kuramları*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Birand, Kamiran (1998). *Dilthey ve Rickert'te Manevi İlimlerin Temellendirilmesi*. Ankara: Akçağ Basım.
- Dilthey, Wilhelm (1985). "On Understanding and Hermeneutics: Student Lecture Notes (1867–68)", Trans. Rudolf A. Makkreel, *Hermeneutics and the Study of History*, Princeton University Press, USA: New Jersey.
- Dilthey, Wilhelm (2004). "Hermenötüğün Doğuşu", Çev. Medeni Beyaztaş. *Hakikat Nedir? Felsefi Fragmanlar*. İstanbul: Efkâr Yayınları.
- Gadamer, Hans Georg (2003). "Dilthey'in Tarihselciliğün Güçlüklerinde Dolanışı", Çev. Doğan Özlem. *Hermeneutik Üzerine Yazılar*, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Gadamer, Hans Georg (20029). "Hermeneutik Problemin Evrenselliği", Çev. Hüsamettin Arslan. *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Gadamer, Hans Georg (2009). *Hakikat ve Yöntem* Çev. Hüsamettin Arslan ve İsmail Yavuzcan. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Habermas, Jürgen (2002), "Hermeneutiğün Evrensellik Talebi" Çev. Hüsamettin Arslan. *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Kisiel, Theodore (2002). "Geleneğün Vukubulması: Gadamer ve Heidegger'in Hermeneutiği". Çev. Hüsamettin Arslan. *İnsan Bilimlerine Prolegomena*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Misgeld, Dieter (2002). "Gadamer'in Hermeneutiği Üzerine". Çev. Hüsamettin Arslan. *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Palmer, Richard E. (2015). *Hermenötik*. Çev. İbrahim Görener. İstanbul. Düşün Yayıncılık.
- Sözer, Onay (1981). *Anlayan Tarih*. İstanbul: Yazko Yayınları.
- Topakkaya, Arslan (2016). *Wilhelm Dilthey ve Felsefesi*. İstanbul: Say yayınları.
- Wachterhause, Brice R. (2002). "Anlamada Tarih ve Dil". Çev. Hüsamettin Arslan. *İnsan Bilimlerine Prolegomena*. İstanbul: Paradigma Yayınları.